

משמעות מיקום תחנות המשכן / א

ולא בגלגל, בנב ובגבעון. אחת ההשלכות של זיקה זו היא סוגיית הבמות².

בכל מקרה, בפשטי הפסוקים אין כל התייחסות לבחירת המקומות עצמם וסביר להניח כאמור שהיא נעשית על ידי המנהיג באותו הדור (ואין לנו כל דרך לדעת האם בזה התייעץ המנהיג עם הנביא בסוגיה זאת או לא).

מיקום המשכן - על פי סדר ההתקדמות בארץ

תחושה כללית העולה מתוך הכתובים הינה כי מיקום המשכן בכל תקופה קשור לתהליך הכיבוש וההתנחלות. בני ישראל מקימים את המשכן במקומות התואמים את סדר התקדמותם בארץ ישראל.

בתחילת כניסתם לארץ, כאשר השבטים עסוקים עדיין במלחמות ובראשית ההיאחזות בארץ, המשכן נמצא בגלגל שהיא בעצם תחנתם הראשונה בארץ (יהושע ד', יט). הסבר זה מתאים לדברי חז"ל האומרים כי המשכן נשאר בגלגל במשך 14 שנה, מספר שנים התואם את שנות הכיבוש וההתנחלות.

המעבר לשילה - כפי שכבר הוזכר, המעבר לשילה הינו הפעם היחידה בה הכתוב מתאר באופן מפורש את העברת המשכן לתחנה כלשהי. גם מעבר זה תואם את ההסבר שהבאנו לעיל: המעבר לשילה, מתרחש בזמן בו שניים וחצי השבטים ממערב לירדן, יהודה ובני יוסף, אפרים ומנשה, נחלו את נחלתם בעבר הירדן המערבי. לאחר שהסתיימו המלחמות, ישנו הגיון במיקום המשכן על גב ההר, במקום יחסית מרכזי ביחס לנחלת שניים וחצי השבטים הללו.

הסבר זה מסתדר בצורה יפה עם שהות המשכן בגלגל ובשילה, אך נדמה כי המעבר משילה לנב ולגבעון אינו יכול להיות מוסבר רק על פי המשך הנחלה בארץ.

קשר בין ההנהגה למשכן

בנוסף לדרך התקדמות בני ישראל בארץ, סביר להניח שישנו שיקול נוסף בבחירת מיקום המשכן והוא הרצון לחבר במידת האפשר בין מקום ההנהגה שם נמצא המנהיג באותו הדור, לבין מקום המשכן.

בתחנה הראשונה, יהושע הינו מנהיג העם כולו ועם ישראל כולו נלחם את מלחמותיו נגד מלכי הדרום והצפון וחוזר בקביעות לגלגל - מקום המחנה שם נמצא המנהיג בעת הזאת.

בתחנה השנייה, המיקום בשילה אינו רק בגלל מיקומה על גב ההר במקום מרכזי, אלא גם בגלל העובדה שזהו מקום בנחלת אפרים, שבטו של יהושע. חשוב להדגיש כי מעבר למשמעויות המעשיות של עובדה זאת (לפעמים יש צורך במנהיג גם בשאלות רוחניות, כך למשל בנוגע לחלוקת הנחלות, ערי

פתיחה

בשיעורים האחרונים עסקנו בתחנות המשכן השונות לאחר הכניסה לארץ. עסקנו באופי השראת השכינה בכל תחנה, וביחסו של עם ישראל למשכן בכל תקופה.

שאלה מרכזית בה לא עסקנו עד כה הינה מדוע נבחרו דווקא תחנות אלו למקם בהן את המשכן?

על פניו ניתן לציין כי באף אחת מן התחנות של המשכן הכתוב לא מציין כי הדבר נעשה על פי ה'. באף אחת מן התחנות אין אמירה נבואית, אין התגלות, אין אף שאלה באורים ותומים. ומכאן נראה כי מנהיג הדור בחר בכל פעם היכן יהיה המשכן. מי היה המנהיג בכל דור?

- גלגל ושילה - יהושע הוא מנהיג העם.

- נב - לאחר חורבנה של שילה המשכן עובר לנב. ייתכן כי מי שקבע את מיקום המשכן בתקופה זו היה שמואל הנביא או שאול המלך.

- גבעון - סביר להניח כי לאחר חורבן המשכן בנב, שאול הוא זה שקובע את מיקום המשכן שם.

אלו כאמור סברות הגיוניות, אולם הן אינן מפורשות בפסוקים כלל ועיקר.

האם המשכן הינו 'המקום אשר יבחר ה' ?

הסוגיה בה אנו דנים כאן, קשורה קשר מהותי לשאלה העקרונית בה עסקנו בעבר והיא עד כמה תחנות המשכן כולן כלולות בביטוי 'המקום אשר יבחר ה''¹. ראינו בעבר כי ניתן לומר כי גם אם תחנות המשכן עונות להגדרה 'בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך' (שמות י"ט, כא), אין הכרח כי המקום ייחשב כ"מקום אשר יבחר ה'".

התשובה לשאלה זו תלויה בשתי נקודות:

ראשית יש לברר האם במילים 'המקום אשר יבחר ה'', כוונת התורה הינה רק למקום אחד - לירושלים, או שמא הכוונה למקומות שונים בהם ה' בוחר, בבחינת 'ה' מתהלך באהל ובמשכן' (שמואל ב, ז', ה-ז).

שנית, גם לסוברים כי הביטוי 'המקום אשר יבחר ה'' מתייחס למקומות שונים, נשאלת השאלה במה תלויה הבחירה האלוקית במקום? האם לעניין זה זהות גלגל, נב וגבעון לשילה או לא.

ניתן למשל להציע כי בחירה אלוקית במקום, תלויה בהימצאות הארון במשכן, מציאות הגורמת לקשר וחיבור בין מקום השראת השכינה ומקום העבודה. אם ננקוט בגישה זו, הרי שדבר זה מתקיים דווקא בשילה במקום בו נמצא הארון,

2 בסוגיה זו עסקנו בשיעור "תולדות השראת שכינה (ז) איסור הבמות תולדותיו ומשמעותו" <http://www.etzion.org.il/vbm/archive/13->

1 שיעור "תולדות השראת שכינה (טז) בכל המקום אשר אזכיר את שמי" <http://www.etzion.org.il/vbm/archive/13-jeru/03mikdash.doc>

בנוסף, על פי רש"י בגלגל מזוהה המלון אשר לנו בו בלילה, המקום בו נצטוו שנים עשר איש לשאת את האבנים מן הירדן.

מהות השם

לגבי מהות השם גלגל, ייתכן שהוא נקרא על שם גלי האבנים שבקרבנו. יגאל ידן סובר שגלגל הוא מונח טכני למעגל, כלומר מחנה צבא (כך גם בשמואל א' י"ז, כ) וה"א הידיעה מסייעת לפירושו.⁶

אולם, הסבר מפורש מופיע בפסוקים עצמם: לאחר תיאור ברית המילה שנעשה שם על ידי יהושע לכל העם, נאמר

"ויאמר ה' אל יהושע היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם ויקרא שם המקום ההוא גלגל עד היום הזה"

(יהושע ה', ט).

מ"ר הרב יואל בן נון⁷ מסביר כי המונח 'חרפת מצרים' כוונתו לערלה. הערלה סרה מבני ישראל לראשונה כשמלו לפני היציאה ממצרים לקראת הפסח, ושנית כשמלו לפני כיבוש הארץ, ובכך יצאו לגמרי מעבדותם ומערלתם כאחד. סרה מהם חרפת מצרים וזכו שוב לארץ נחלתם. חרפת מצרים כוללת לפיכך את חרפת הערלה ואת חרפת הגלות והעבדות.

מה בפועל קורה בגלגל⁸

- בכניסה לארץ - עם הכניסה לארץ מצווה עם ישראל לקחת מן הירדן שתים עשרה אבנים מתחת כפות הכהנים בירדן, ולהניחם בגלגל. בכל מקרה, זהו מקום החניה הראשון של בני ישראל ממערב לירדן (יהושע ה', יט-כד).

- כפי שהוזכר לעיל, בגלגל נערכת ברית המילה לאחר הכניסה לארץ (יהושע ה', ב-ט). ישנו קשר יסודי בין ברית מילה לארץ ישראל, כפי שהדבר מתבטא כבר אצל אברהם אבינו בציווי הראשון על ברית המילה:

"ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגורך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לא-להים. ויאמר א-להים אל אברהם ואתה את בריתי תשמר אתה וזרעך אחריו לדורותם. זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו המול לכם כל זכר ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם"

(בראשית י"ז, ח-י).

ישנו קשר פנימי בין הברית עם ה' בגופה של האומה - ארץ ישראל, לבין הברית עם ה' בגופו של כל אדם - ברית המילה.

לכן, לא במקרה, במקום הכניסה והחניה הראשונה בארץ - בגלגל - שם נערכת ברית במלוא מובן המלה - עם ה' ועם הארץ. בגלגל מתרחש שינוי מהותי ובעל משמעות בו עם

המקלט, ערי הלויים), יש עניין רוחני בקשר בין הנהגה למלכות³. זאת משום שיש עניין כי המנהיג בכל דור ודור ינהיג את העם על פי ה', תוך התדמות לקב"ה וזיקה למלכותו.

בתחנה השלישית, במעבר לאחר חורבן שילה לנגב עיר הכהנים, הבמה הגדולה ממוקמת בעיר בנחלת בנימין כאשר שאול מבנימין הוא המולך בעת הזאת.

בתחנה הרביעית, לאחר חורבן נב, סביר מאוד כי שאול בעצמו הוא הקובע היכן תהיה התחנה הבאה של המשכן, ולכן גם היא בנחלתו.

ייתכן ששורש קשר זה נעוץ באמירה של התורה על חובת העלאת הקרבנות דווקא "במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך". בתשובת נתן לבקשת דוד לבנות את הבית, נאמר:

"בכל אשר התהלכתי בכל בני ישראל הדבר דברתי את אחד שבטי ישראל אשר ציויתי לרעות את עמי את ישראל לאמר למה לא בניתם לי בית ארזים"

(שמואל ב' ז', ז).

ואילו במקבילה בדברי הימים א' (י"ז, ה) במקום המלים 'אחד שבטי ישראל' מוזכר 'אחד משופטי ישראל'. יתכן על כן כי בצורה זו נרמז כי המקום אשר יבחר ה' קשור למקום בו נמצא השופט המנהיג באותה עת, וזה תואם את הבנתנו את המציאות בפועל בתחנות השונות של המשכן⁴.

ייחודם של המקומות עצמם

עמדתנו העקרונית היא כי ישנה משמעות רוחנית למקומות עצמם. מיקומם הטופוגרפי והגיאוגרפי, המאורעות המתרחשים בהם, מבטאים מחד את ייחודיותם ומאידך גיסא יוצרים את ייחודו של המקום. לכן, בחינת מיקומן של תחנות המשכן הינו בעל משמעות חשובה לא רק בהיבטים הקודמים (סדר הכיבוש וההתנחלות והזיקה בין ההנהגה הלאומית למקום השראת השכינה), אלא גם מתוך בחינת אופיו ומהותו של המקום לדורות. על פי זה ברצוננו לבחון עתה את התחנות השונות ולעמוד על מהותה ואופייה של כל תחנה ותחנה.

גלגל

האזכור הראשון של הגלגל הינו לאחר השלמת חציית הירדן על ידי כל העם ושיבת מי הירדן למקומם על כל גדותיו.

"והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון ויחנו בגלגל בקצה מזרח יריחו" (יהושע ד', יט).

כלומר תחנתם הראשונה של בני ישראל בארץ ישראל היתה בגלגל, המוגדרת בקצה מזרח יריחו⁵.

3 נקודה זו תבוא בהמשך לידי ביטוי בקשר בין מלכות למקדש, בעצם בחירת דוד בירושלים בגבול יהודה ובנימין, בהעלאת הארון על ידי דוד לעיר דוד, ובימי שלמה בזיקה בין בית המלך לבית ה' ובאמירה "וישב שלמה על כסא ה' למלך תחת דוד אביו" (דבה"א כ"ט, כג).

4 כך מציע ח. גבריהו במאמרו "משכן שילה" במחניים קטז (תשכ"ח), 161-152.

5 זיהוי הגלגל הינו כ-3 ק"מ ממזרח ליריחו במקום הנקרא ג'ל'ול או עם אל אוחלה הסמוך לו.

6 מובא בביאורו של יהודה קיל בדעת מקרא ליהושע ד', יט בהערה 44.

7 במאמרו חמץ ומצה בפסח, בשבועות ובקרבנות הלחם, מגדים יג, אדר תשנ"א, ע' 40 הערה 30.

8 נתייחס כאן למאורעות מרכזיים בלבד. לא נתייחס לאירועים נוספים המזכירים כדוגמת: בשופטים ב', א כתוב כי מלאך ה' עולה מן הגלגל אל הבכים. בשמואל א', ז', טז זהו מקום בו שמואל שופט את ישראל.

של דוד אל ממערב לירדן, המקום הראשון בו שבט יהודה מבקש להמליך מחדש את דוד הוא הגלגל.

אליהו ואלישע

- הגלגל הינה התחנה האחרונה לפני חציית הירדן מזרחה, ולפני עליית אליהו השמימה (מלכים ב' ב', א). לאחר עליית אליהו השמימה, אלישע חוזר לגלגל (מלכים ב', ד', לח).

הושע, עמוס ומיכה

- לקראת סוף ימי הבית הראשון, נביאים אלו נבאים נבואות קשות על הגלגל. נצטט כמה דוגמות:

"באו בית אל ופשעו, הגלגל הרבו לפשע" (עמוס ד', ד).
"אם זנה אתה ישראל אל יאשם יהודה ואל תבאו הגלגל ואל תעלו בית און ואל תשבועו חי ה'"
(הושע ד', טו).

"כל רעים בגלגל כי שם שנאתים על רע מעלליהם, מביתי אגרשם לא אוסף אהבתם כל שריהם סוררים"
(הושע ט', טו).

"אם גלעד און אך שוא היו בגלגל שורים זבחו גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי"
(הושע י"ב, יב).

מעניין כי כבר בספר שופטים בהקשר לאהוד בן גרא עולה הגלגל כמקום שלילי:

"והוא שב מן הפסילים אשר את גלגל ויאמר דבר סתר לי אליך המלך ויאמר הס ויצאו מעליו כל העמדים עליך"
(ג', יט).

על פניו, נראה כי בני ישראל עובדים את ה' בגלגל בדרך שאינה רצויה. הכתוב אינו מפרש בדיוק מה החטא בגלגל ובבית אל, ויתכן יש הסוברים כי במקומות אלו שורה קדושה מיוחדת המסוגלת להגן על הבאים מאליה מכל פגע¹¹.

כידוע, בגלגל היתה במת ציבור בזמן היתר במות, וכך אנו מוצאים מקריב שם קורבנות לאחר חורבן שילה (שמואל א', י'; ח). ייתכן שעם פירוד הממלכות, חזרו בני ישראל וקידשו את הבמות העתיקות שהיו בגלגל ועבדו בהם.

אם ננסה לעמוד על אופיו של המקום, נראה כי בולטים בו כמה היבטים:

ראשית בולטת ראשוניותו של המקום. ראשוניות זו קיימת הן מצד אחיזת בני ישראל בארץ ישראל בכלל, עם כל הסמליות של האבנים המעידות שם על חציית הירדן (כל המתרחש שם בכניסה לארץ חתום בחותם של ראשוניות - ברית המילה, הפסח הראשון בארץ, חלוקה ראשונה של הארץ והתחנה הראשונה של המשכן בארץ), והן מצד המלכות הראשונה בארץ הנקבעת שם. הראשוניות מטביעה את חותמה על המקום, אך אין לה המשך לאורך זמן.

שנית, המקום הינו מקום קדוש, וזאת ניתן לראות בעובדה שהמשכן שוכן שם על פי חז"ל 14 שנה, כל שנות הכיבוש והחלוקה.

ישראל כורת ברית עם ה', ולכן בגלגל "גלותי את חרפת מצרים". בכך הושלם הניתוק ממצרים והכניסה לארץ, תוך כדי כריתת ברית עם ה'.

- בגלגל נעשה הפסח הראשון בכניסה לארץ (יהושע ה', ז).

- שם שוהה מחנה ישראל בכל פרקי כיבוש הארץ ולאחר כל מסע או מלחמה חוזר יהושע אל מחנה ישראל בגלגל (יהושע ט', ב'; ז-ו, ט, טו, מג).

- שם נעשית החלוקה הראשונה של הארץ לשנים וחצי השבטים ממערב לירדן (יהודה, אפרים וחצי שבט המנשה) (יהושע י"ד, ו).

- וכאמור, על פי חז"ל, בגלגל שוהה המשכן במשך 14 שנות הכיבוש וההתנחלות.

נסקור כעת את התקופות השונות ונסה לראות מה קורה בגלגל בכל תקופה.

במלכות שאול

- במסגרת משיחת שמואל את שאול למלך, מצטווה שאול לרדת לפני שמואל לגלגל, להמתין שם שבעה ימים עד בוא שמואל שיקריב את הקרבנות ויודיע לשאול מה לעשות (שמואל א', י'; ח). במובן מה, ניתן לומר שבמעשה זה בגלגל, מתבצעת בעצם השלמת משיחת שאול למלך. ואכן, לאחר השלמת המערכה נגד עמון, אומר שמואל אל העם "לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה" (שמואל א' י"א, יד-טו).

- לאחר המלכת שאול בגלגל, שמואל נואם לכל ישראל את נאומו המפורסם ונפרד מן העם כמנהיג.

- הגלגל הוא המקום בו העם מתכנס לקראת המלחמה בפלשתים, ושם גם התרחש חטאו הראשון של שאול כאשר אין הוא ממתין לשמואל ולפיכך מתבשר כי ממלכתו לא תקום. בגלגל אם כן מתרחשת המלכת שאול מחד, ושם הוא מתבשר כי מלכותו לא תתקיים.

- לאחר חטא שאול בעמלק, הוא יורד לגלגל, ושם נערך הברור אודות קיום שאול את דבר ה' במלחמת עמלק. שאול מתבשר כי ה' מאס אותו ממלוך על ישראל⁹, ושם שמואל משסף את אגג לפני ה'¹⁰.

במלכות דוד

- לאחר סוף מרד אבשלום, בו דוד בפועל לא שימש כמלך מפני שהעם תמך באבשלום, באים יהודה לגלגל להמליך מחדש את דוד (שמואל ב', י"ט, טז). עם כניסתו המחודשת

9 הקשר בין הבשורה כי הממלכה לא תקום, דבר שנתבשר בו שאול בעקבות אי ההמתנה לשמואל במלחמת מכמש, לבין הסרה מלאה של המלכות לאחר החטא עם עמלק, זוקק עיון בפני עצמו. אולם, בכל מקרה מעניין לראות כי שתי הדרגות הללו, שני שלבי הסרת המלכות, מתרחשים בגלגל דווקא.

10 הביטוי 'לפני ה' הינו ביטוי מעניין בהקשר זה. האם הכוונה שהארון נמצא שם, או שמעמד זה בעל משמעות מיוחדת. הדבר אינו מפורש וצריך עיון בפני עצמו.

11 כך ע. חכם בפירושו לעמוס ה', ה בדעת מקרא, הערה 7 א'.

הדין, המאפשרת להסדיר את לוח השנה, פסח הינה המצוה הראשונה בה מצטווים כל ישראל. לכן, במהותה מצות הפסח הינה מצוה המבטאת את ראשוניות הקשר בין הקב"ה לכנסת ישראל.

מהות הפסח הינו כריתת ברית של כנסת ישראל עם הקב"ה¹⁵. להבנה זאת של פסח ראיות רבות במקראות ובהלכה. בנוסף לפסח הראשון במצרים ולפסח בשנה השניה (המתואר במדבר ט', ב-ה), בא תיאור הפסח שאנו עוסקים בו בכניסת בני ישראל לארץ, ואחר כך פסח בימי שמואל הנביא, בימי חזקיהו, יאשיהו ובימי בית שני.

אף הפסח בימי בית שני הינו קרבן הציבור הראשון המוקרב על המזבח במקדש, כשם שקרבן הפסח בשנה השניה היה קרבן הציבור הראשון המוקרב במשכן לאחר הקמתו. ברור שקרבן הפסח בגלגל בכניסתם לארץ, הינו קרבן הציבור הראשון המוקרב על ידי עם ישראל במשכן עם כניסתם לארץ. מעבר לראשוניותו של פסח, יש בו צד ברור מאד של כריתת ברית עם הקב"ה.

מן הצד ההלכתי, כל דין פסח שני (במדבר ט', ו-ד) הינו דין הנוגע לאחדות עם ישראל. מי שטמא או נמצא בדרך רחוקה אינו מוכן לוותר על קרבן הפסח. מהותו של חג הפסח הינה לחבר ולאחד את כל ישראל ואין האיש הזה מוכן להיות חריג בכך. שתי מצוות עשה בכל התורה כולה ביטולן בכרת: קרבן פסח וברית המילה.

גדרי הקרבן הם מצד אחד קרבן יחיד, כי על כל אדם מוטל להביאו בזמן מסוים לעזרה, להקריבו ולאוכלו, ומאידיך גיסא, יש לו גדרי קרבן ציבור: הוא קרב בטומאה ובשבת כמו קרבן ציבור. לכן בעצם הקרבן, יש צירוף של הפרט אל הכלל, שזוהי כל מהותו של פסח, הקשר של כל פרט עם כנסת ישראל והקשר בין כנסת ישראל לקב"ה.

נקודה מעניינת בהקשר זה עולה בדברי המכילתא על פרשת בא (ט"ו), שם עולה האפשרות כי גר המתגייר יקריב קרבן פסח בזמן כניסתו לעם ישראל, כי קרבן זה מצרף כל אחד לכלל כנסת ישראל. במסקנה, אפשרות זו נדחית וגר מקריב את קרבן הפסח בפסח עצמו.

בנוסף, כל דרך אכילתו בחבורה בבית אחד, מורים גם כן על הקשר בין הפרט לכלל.

הבאנו כאן דוגמאות בודדות הן מן המקראות והן מן ההלכה, המראות כי פסח הינו חג מיוחד הן בראשוניות שלו והן בעובדה שבו כורתים ברית עם הקב"ה. הקשר בין שתי הנקודות הללו מובן מאוד: בראשוניותו הוא מבטא את הקשר הראשוני בין כנסת ישראל לקב"ה, ובכריתת הברית, כל פרט מתקשר בכך אל הכלל, וכל הכלל מתקשר לקב"ה.

חשוב להדגיש כי הפסח עם הכניסה לארץ מבטא התחדשות גדולה, על רקע העובדה כי במשך 38 שנה לא הוקרב קרבן

בהמשך נמצאת שם ככל הנראה במת ציבור בימי שמואל אחר חורבן שילה, וייתכן מאד כי בפרקי זמן שונים המקום משמש כמקום פולחן ללא כסוי.

שלישית, זהו מקום שיש בו היפוך:

- מחד, מקום של ראשוניות, ומנגד גם מקום סילוק אליהו.

- מחד מקום קדושה, ומנגד מקום שיש להחריבו בגלל הפולחנות שאינם ראויים הקיימים בו.

- מחד מקום ראשית המלכות, אך גם מקום ביטולה.

על פי הבנה זו, ייתכן שישנו קשר בין מהות המקום לשמו, לגלגל, שדברים מתגלגלים, משתנים ומתהפכים¹².

ייתכן כי המשכן ממוקם במקום בו מונחות האבנים עליהם בני ישראל חצו את הירדן. האבנים אמורות להזכיר לבני ישראל את החציה והמעבר הניסי של בני ישראל את הירדן ביבשה, ולהביע ממילא את הכניסה הנסית לארץ. בודאי גם עובדה זו מתקשרת לשם המקום גלגל על שם גל האבנים. במקום זה נכרתת ברית מילה, ברית של כל יחיד עם האומה, וכן פסח - ברית של כנסת ישראל כולה עם הקב"ה¹³. במובן זה המקום מהווה את המקום הראשוני בארץ ישראל, בו נכרתת ברית בין כנסת ישראל לקב"ה, ועל כן מובן מיקום המשכן בו בפרק הזמן של הכיבוש וההתנחלות.

הקשר בין הראשוניות, כריתת הברית הראשונית וקדושת המקום מובנת מאד. הראשוניות מסמלת גם את המעבר בין שנות הנדודים במדבר לראשית ההיאחזות בארץ, אפילו באופן זמני.

קדושת המקום במשך הדורות גם נפגמה בפועל על ידי עבודות הזרות לקדושת המקום, אבל הן מעידות על כך שגם דורות רבים אחרי דור באי הארץ, המשיך הגלגל להיות מקום משמעותי לפולחן.

המשמעות הרוחנית של הפסח בגלגל עם כניסת בני ישראל לארץ

להשלמת עניין החניה בגלגל, ברצוננו להתייחס למשמעות המיוחדת של פסח גלגל, הפסח הראשון של בני ישראל עם כניסתם לארץ. לפסח זה ישנה משמעות רוחנית גדולה, מעבר למשמעות של פסח כחלק מן התהליך המוביל במקביל, הן למעמד הר סיני והן לכניסה לארץ¹⁴.

לא במקרה פסח הינו המועד הראשון שעם ישראל חוגג. לאחר מצות קידוש החודש, שהיא המצוה הראשונה בה מצטווה בית

12 צבי פלג במאמרו במגדים כג, שבט תשנ"ה, ע' 115-118, מגדיר את המקום כמאופיין בראשוניות וזמניות, והוא רוצה לטעון כי כאן מתחיל להתקיים הציווי של שלשת המצוות בהן נצטוו בני ישראל עם כניסתם לארץ להמליך להם מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות את בית הבחירה.

13 הקשר בין ברית מילה לפסח ברור לא רק במצרים ובכניסה לארץ, אלא גם בהלכה הקובעת כי ישנן שתי מצוות עשה שביטולן בכרת, האחת היא ברית מילה והשניה פסח, והקשר ביניהן ברור לגמרי כנ"ל.

14 כפי שדובר על כך בשיעור על כיבוש הארץ בהקבלה בין מתן תורה למתן הארץ.

15 בסוגיה זו עסק בהרחבה הרב מאיר שפיגלמן, קרבן הפסח, עלון שבות גליון 100, כסלו תשמ"ג.

פסח בנדודים במדבר, ורק עתה מתחדשת הקרבת קרבן הפסח.

מבנה המשכן ואופיו

אין התייחסות מפורשת למבנה המשכן עצמו בגלגל, אולם מן העובדה שלאחר איזכור המשכן בגלגל מתארת המשנה את המשכן בשילה, כאבנים מלמטן ויריעות מלמעלן, סביר מאד להניח כי מבנה המשכן בגלגל זהה למבנה המשכן במדבר. אמנם מבנה זה אופייני למדבר מכל הבחינות, אבל ככל הנראה הזמניות של המשכן בגלגל איפשרה את המשך המציאות המדברית.

המשנה בזבחים (ק"ב:) קובעת כי בגלגל הותרו הבמות, והסיבה העיקרית לכך הינה כי בתקופה זו הארון עדיין נודד ונוטל חלק פעיל במלחמות בכיבוש הארץ, ועל כן בפרק זמן זה ישנו היתר במות.

שני האפיונים הללו מבטאים גם הם את הראשוניות והזמניות של המשכן בגלגל.

סיכום

בשיעור זה ניסינו להראות מהי משמעות המקומות השונים בהם נמצא המשכן, ובחנו את עניינו של הגלגל לאורך הדורות.

ייחודיותו של המקום קשורה לראשוניות האחיזה בארץ ישראל, הן בקדושה והן במלכות, וממילא ביכולת כריתת הברית עם הקב"ה בארץ, הן בברית המילה והן בפסח. מיקום המשכן במקום זה, בו ישנו זכרון חי למעבר הירדן על ידי הצבת האבנים, עליהם עברו בני ישראל בחצייתם את הירדן, תואם ומבטא את מהות המקום כפי שנסינו להראות בשיעור.

בשיעור הבא נמשיך בעזרת ה' בנושא זה, ונתמקד בייחודיותה של שילה.